

D·N
28/7 1948

Socialismen och folket

Industrialismens genombrott medförde slående förskjutningar i folkets sociala struktur. Hos enskilda företagare anställdes massor av arbetare, kommande från jordbruk och hantverk; industrin utvidgades på andra näringars bekostnad liksom arbetarklassen på andra folkgruppers. Det låg nära till hands att tänka sig en fortsättning av denna utveckling intill den punkt då samhällets väsentligen skulle bestå av en liten grupp självständiga företagare och en majoritet av egendomslösa arbetare. Utifrån detta perspektiv, starkt generaliserat och förenklat, utformade Marx sin lära om de två kämpande klasserna, av vilka den ena, arbetarklassen, genom övertagandet av företagen skulle uppnå välstånd och frihet. Ännu i dag är dessa föreställningar, som uppstod mot bakgrunden av de engelska industristäderna i mitten av 1800-talet, så verksamma inom den socialistiska rörelsen att de kan betecknas som vår tids ledande vidskeppelse.

Faktiskt har utvecklingstendensen emellertid blivit en helt annan. Orsakerna härtill är många. En av de mera speciella är aktiebolagsformen, knappast observerad av Marx och andra socialistiska teoretiker av samma generation; genom denna har en spridning av äganderätten till produktionsmedlen kunnat ske i helt annan omfattning än man förr tänkte sig. Viktigare är andra förhållanden. De tekniska framstegen, som i tidigare etapper ledde till en väldig ökning av den okvalificerade arbetskraften inom industrin, har på senare stadier gjort det möjligt att frigöra stora grupper från det enkla kroppsarbetet, vid vilket skickligheten är nära nog utan betydelse och all omväxling är okänd. Det ökade välstånd som teknik och industri medfört har skapat förutsättningar för blomstring av andra näringsgrenar, med helt andra villkor för den enskilde. Kort sagt, industrialismen har efter en första svår brytningstid givit vida mer skiftande och komplicerade, i stort sett mera lyckliga resultat än det ursprungligen var rimligt att förutsätta.

Det svenska samhället befinner sig i det övergångsskede vars innebörd med det sagda antytts. Socialstatistiken klargör, såsom en rad forskare — Heckscher, Gårdlund, Herz m. fl. — visat, att samhällets struktur håller på att bli en helt annan än den i äldre debatt kring industrialismen förutsagda. De viktigaste utvecklingstendenserna är i korthet följande. Industrins frammarsch håller på att stanna av; i stället utvidgas med ständigt ökad snabbhet näringsgrenarna handel och samfärdsl. Antalet i allmän och enskild tjänst "anställda" växer i förhållande till antalet arbetare i mera egentlig mening. En förskjutning

äger rum "mellan okvalificerat och kvalificerat arbete till det sistnämndas förmån" (Herz). De självständiga småföretagarna försvinner inte, såsom Marx antog, tvärtom tenderar de att bli flera, främst inom de s. k. serviceyrkena; medan det antal personer som betjänar enskilda stadigt minskas, växer den grupp som betjänar allmänheten — ett gott bevis på den sociala utjämningen. Alla dessa förändringar, som i vissa andra länder (främst USA) är än mera påtagliga än hos oss, förernas med och betingas av ett stigande och mera utbredd välstånd, som huvudsakligen är en konsekvens av produktionsprocessens egen fortgång, icke av statliga ingripanden.

I samband med denna utveckling och med den ökade upplysning av vilken den belidsagas står säkerligen förhållandet att kravet på socialisering av produktionsmedlen vinner ringa understöd. De opinionsundersökningar som genomförts tyder på att även inom de grupper som röstar för socialdemokratien blott en minoritet önskar förstatligande av industrin. På frågan: "Tror ni det företag ni arbetar i skulle drivas bättre i statlig regi än det gör nu?" svarade exempelvis på hösten 1945 aderton procent ja och fyrtifem procent nej, medan de övriga var osäkra eller likgiltiga. Det är att märka att vid denna tidpunkt agitationen för socialisering var livligare än i dag och att med all sannolikhet de senaste årens erfarenheter avskräckt från statsdrift och statsplanering. Med stor säkerhet kan påstås att endast en liten del av Sveriges arbetare och anställda önskar socialisering, att de

— i den mån så sker — röstar med socialdemokratien av helt andra skäl och att det följaktligen vore att handla i strid mot folkets vilja att fortgå på förstatligandets väg.

Viktiga slutsatser måste dras av dessa fakta. Först och främst: de riktningar som begär socialisering — dess bättre är de inte allenarådande inom socialdemokratien — representerar inte framtiden, utan ett redan övervunnet skede i den sociala utvecklingen. De har låst sin tanke vid tendenser som tycktes vara dominerande för femtio eller hundra år sedan, men vilkas karaktär av tillfällighet och övergång nu är uppenbar. Vidare: nu är socialiseringskravet icke mot folkets intressen och önskningsgränser inom de närmaste åren, kan dess övervinnande anses säkrat — ty de utvecklingslinjer som präglar vår tid blir av all erfarenhet att döma än mera bestämmande och än mera påtagliga i det följande.

Än mera väsentlig är dock en tredje slutsats. Vi kan räkna med att framtiden, sedan en gång den nuvarande krisen avvecklats, inom den fria samhällsordningens ram skall stå i välståndets och den sociala utjämningens tecken. Den yrkesmässiga differentieringen kommer att ökas, andra skillnader mellan samhällsgrupperna kommer att minskas därhän att själva ordet klass blir meningslöst, allt färre blir nödsakade att ägna sig åt enformigt och likgiltigt arbete, allt flera får utrymme för skicklighet och initiativkraft. Friheten i detta ords mera ekonomiskt materiella mening blir på detta sätt förverkligad: i form av friare yrkesval, allmännare högre bildning, längre fritid, högre inkomst och därmed större möjligheter att välja. Men allt klarare står det att denna framtid kan vinnas blott genom fri tävlan och samverkan, inte genom statstvång.